

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут _____ геолого-географічний _____

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів _____

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

_____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Загальна та вікова психологія

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

Спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія) _____
(код і назва спеціальності (тей))

2017 р.

Розробники:

Мартинюк Ю.О., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної психології та психології розвитку особистості

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри грунтознавства і географії ґрунтів

Протокол № 1 від «31» серпня 2017 року

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

Біланчин Я.М.
_____ (прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного _____ факультету:

Протокол № 1 від “05” вересня 2017 року

Голова НМК

_____ (підпис)

Біланчин Я.М.
_____ (прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «Загальна та вікова психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.07 «Середня освіта (Географія)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності психологічного розвитку, функціонування психіки, психічна діяльність особистості на різних вікових етапах розвитку, формування загальної та психологічної культури майбутніх вчителів для розуміння ними індивідуальності учнів та розкриття їх творчого потенціалу.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу: «Загальна та вікова психологія» не вимагає попереднього ознайомлення з іншими галузями в рамках даної науки, оскільки вона є самостійною і базується тільки на вивченні студентами психології. «Загальна та вікова психологія» є основою для подальшого вивчення наступних дисциплін: «Вікова фізіологія та шкільна гігієна», «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Географія в ЗОНЗ та методика її викладання», виробничі практики.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. **Психіка як предмет психології. Особливості розвитку психіки в онтогенезі**
2. **Поняття про особистість, її властивості. Вікова періодизація розвитку особистості.**

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу «Загальна та вікова психологія» є формування у студентів цілісного уявлення про закономірності психологічного розвитку, функціонування психіки, психічної діяльності особистості на різних вікових етапах розвитку, формування загальної та психологічної культури майбутніх вчителів для розуміння ними індивідуальності учнів та розкриття їх творчого потенціалу.

Завдання дисципліни:

1. Оволодіння студентами теоретичними та методологічними основами психології
2. Формування уявлення про психічну активність як засіб відображення та перетворення навколишнього світу; аналіз закономірностей функціонування психіки в онтогенезі;
3. Ознайомлення зі структурними компонентами психіки та їх взаємозв'язком;
4. Формування навичок свідомого самоконтролю та саморегуляції власних психічних станів та поведінки в процесі роботи з учнями;
5. Набуття студентами знання вікових закономірностей розвитку людини, розуміння індивідуально-психологічних властивостей особистості, особливостей розвитку особистості у діяльності та спілкуванні в той чи інший віковий період.
6. Розвиток професійних компетенцій

Процес вивчення дисципліни «Загальна та вікова психологія» спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

- **ЗК3** - Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
- **ЗК4** - Здатність працювати в команді, вести активний спосіб життя
- **ФК6** - Здатність здійснювати професійну діяльність вчителя географії, класного керівника, педагога-організатора позакласної та позашкільної виховної роботи на основі аналізу та осмислення педагогічної діяльності, застосування творчого підходу, інноваційних методів та освітніх технологій для відповідного забезпечення належної якості навчально-виховного процесу в закладах освіти
- **ФК8** - Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії
- **ФК14** - здатність моделювати, планувати та конструювати процес навчання географії в школі відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці, із врахуванням гігієнічних

вимог до нього, із застосуванням сучасних методик і освітніх технологій, в тому числі і інформаційних, для забезпечення якості навчально-виховного процесу; застосовувати методи діагностування навчальних досягнень учнів з географії, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

– **ПРН5** - знає психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів: вікові та індивідуальні психологічні особливості особистості учня, основні психічні процеси, зміст педагогічних теорій, основні категорії педагогіки, методи педагогічних досліджень, закономірності, принципи та методи навчання та виховання, особливості фізичного розвитку учня, функціональні обов'язки вчителя та класного керівника тощо

– **ПРН10** - знає сучасні теоретичні та прикладні основи методики навчання географії в загальноосвітній школі

– **ПРН12** - застосовує набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, сучасні методики і освітні технології, в тому числі і інформаційні, для забезпечення для формування в учнів загальних і предметних компетентностей, здійснення міжпредметних зв'язків та формування основ цілісної природничо-наукової картини світу відповідно до вимог державного стандарту

– **ПРН13** - виконує функціональні обов'язки вчителя географії та класного керівника, педагогічно мислить, застосовує творчий підхід до педагогічної діяльності, моделює та розв'язує педагогічні ситуації, планує навчально-виховну роботу з дітьми, педагогами та батьками, застосовує індивідуальний підхід

– **ПРН19** - вміє досліджувати сучасні педагогічні технології навчання, застосовувати традиційні форми, методи, прийоми навчання, які сприяють свідомому оволодінню системою географічних знань, умінь і навичок, організовувати, планувати, конструювати й здійснювати свою власну професійну діяльність відповідно до дидактичних принципів навчання

– **ПРН21** - вміє оцінити здоров'я особистості, визначити допустимий рівень фізичного навантаження, визначає критерії і показники психічного й психофізичного розвитку дітей, враховує отримані дані при виборі методик і технологій навчання і виховання, розробляє ефективні індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей з особливими освітніми потребами

– **ПРН25** - володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови, однією з іноземних мов в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами; здатний удосконалювати й підвищувати власний професійний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті

– **ПРН30** - здатний відповідально управляти процесом формування готовності учнів до самостійного осмисленого прийняття рішень, подолання труднощів, прояву поваги до інтелектуальної праці та її результатів

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Загальна та вікова психологія» студент повинен:

знати:

- визначення понять «психіка», «свідомість», їх функції та структуру;
- специфіку розвитку та проявів психічних властивостей людини;
- зміст і механізми інтелектуальної, афективної та вольової сфер особистості;
- природу поведінки, діяльності та вчинків людей різного віку, особливо молодшого шкільного та підліткового віку;

вміти:

- визначати основні властивості особистості, психологічні механізми детермінації її поведінки учнів;
- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до роботи з різними віковими категоріями учнів, враховувати отримані знання в практичній діяльності;
- визначати індивідуально-психологічні відмінності особистості за їхніми проявами у учбовій діяльності та спілкуванні;
- вирізняти особливості мислення та інтелекту, як особливих компонентів в процесі навчання;

- враховувати індивідуальність, неповторність, внутрішній потенціал самотворення особистості.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 годин, що становить 2 кредити ЄКТС.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психіка як предмет психології. Особливості розвитку психіки в онтогенезі.

Тема 1. Загальне поняття про психологію як науку. Предмет психології. Її задачі.

Загальне поняття про психологію. Огляд історії виникнення та становлення психології. Визначення терміна «психологія». Завдання загальної психології. Поняття про побутову та наукову психологію. Джерела психологічних знань. Предмет та завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства.

Психіка як властивість високоорганізованої живої матерії. Природа і механізми психічних явищ. Психіка і її основні функції. Загальна характеристика психічних процесів. Риси людини, що пов'язані з формуванням та проявом психічних процесів. Психічні властивості людини, їх зміст, структура та форми прояву. Роль психічних властивостей в житті людини. Загальне поняття про психічні стани. Роль психічних станів в житті людини. Проблема можливості та адекватності пізнання людиною світу та себе. Специфічні особливості психічного відображення людини.

Основні напрямки психології. Фундаментальні і прикладні галузі психології. Становлення і формування основних галузей психології. Місце та значення загальної психології серед інших галузей психологічних знань. Вікова психологія: предмет, завдання, методи і основні поняття. Педагогічна психологія. Соціальна психологія. Диференціальна психологія. Медична психологія. Юридична психологія. Політична психологія. Психологія мистецтва.

Загальне уявлення про методи наукового дослідження. Основні групи психологічних методів: об'єктивні і суб'єктивні. Спостереження і його види. Суб'єктивні методи кількісної оцінки психічних явищ. Опитування - метод збору первинної інформації. Основні типи психологічних тестів. Проективні тести. Експеримент як основний метод сучасної психології. Види експериментів (лабораторний, природний).

Тема 2. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів та особливості їх розвитку.

Загальне поняття про відчуття як про основу всіх інших психічних процесів. Відчуття як чуттєве відображення окремих властивостей предметів при їх безпосередньому впливі на органи чуття. Фізіологічні механізми відчуття. Поняття про аналізатори. Рефлекторний характер аналізатора.

Види відчуттів. Загальне уявлення про класифікації відчуттів. Інтероцептивні, пропріоцептивні і екстероцептивні відчуття. Контактні і дискантні відчуття. Класифікація відчуттів залежно від аналізаторів і адекватних (відповідних) їм подразників. Види відчуттів та їх особливості: зорові відчуття, слухові відчуття, вібраційні відчуття, нюхові відчуття, смакові відчуття, шкірні відчуття, органічні відчуття, статичні відчуття та кінестезичні відчуття.

Основні властивості і характеристики відчуттів. Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Абсолютна чутливість і чутливість до розрізнення. Абсолютний і відносний пороги відчуттів. Основний психофізичний закон Вебера-Фехнера. Сенсорна адаптація і взаємодія відчуттів. Поняття про сенсорну адаптацію. Взаємодія відчуттів: взаємодія між відчуттями одного виду, взаємодія між відчуттями різних видів. Поняття про сенсibilізацію. Явище синестезії. Особливості прояву властивостей і характеристик відчуттів в процесі навчання: молодший шкільний вік; підлітковий вік; старший шкільний вік.

Особливості роботи відчуттів на різних етапах розвитку особистості і їх значення у житті людини. Значення основних аналізаторних систем в процесі формування навчального процесу. Різноманітність відчуттів і відображення значущих для людини властивостей її життєдіяльності. Значення відчуттів у підлітковому віці.

Тема 3. Поняття про увагу, її критерії і функції.

Увага як психічний процес або властивість особистості. Основні характеристики уваги. Основні функції уваги. Класифікація теорій уваги. Фізіологічні механізми уваги. Вчення про доміную. Розвиток уваги в онтогенезі. Значення уваги для пізнавальної діяльності особистості, особливо у молодшому шкільному віці та у підлітків. Розвиток уваги старшокласників.

Основні види уваги увага і фактори, що їх спонукають на кожному етапі розвитку особистості. Психофізичні характеристики стійкості уваги і її основні умови. Концентрація і розподіл уваги в процесі навчання. Переключення і обсяг уваги. Інтенсивність, як одна із властивостей уваги. Відволікання і його фізіологічні основи. Уявна і справжня неуважність. Поняття уважності.

Тема 4. Поняття про пам'ять. Функції та теорії пам'яті, її розвиток.

Пам'ять як психічний процес. Базові функції пам'яті. Основні теорії функціонування пам'яті. Класифікація окремих видів пам'яті; по характеру психічної активності, по характеру цілей діяльності, по тривалості закріплення і збереження матеріалу.

Основні процеси і механізми пам'яті. Основні види запам'ятовування. Фактори, що визначають успішність запам'ятовування. Збереження, як процес роботи пам'яті. Рівні збереження інформації в психіці людини. Чинники, що визначають якість зберігання інформації. Відтворення як процес відновлення образу. Навмисне і ненавмисне відтворення. Пригадування. Впізнання. Спогади. Чинники, що впливають на успішність відтворення.

Забування, як процес втрати або погіршення точності або обсягу матеріалу. Основні форми забування. Забування: причини та профілактика.

Індивідуальні особливості пам'яті та її розвиток. Розвиток пам'яті молодшого школяра. Особливості роботи процесів пам'яті у молодшому шкільному віці. Розвиток пам'яті підлітка. Розвиток пам'яті старшокласників. Особливості роботи механізмів пам'яті в підлітковому та старшому шкільному віці. Закони пам'яті. Поняття про амнезію.

Тема 5. Поняття про уяву, її функції та особливості розвитку.

Уява як психічний процес створення образів предметів та явищ шляхом приведення наявних знань людини в нові, незвичні поєднання.

Види образів уяви. Функції уяви. Характерні риси уяви. Фізіологічні основи уяви. Зв'язок уяви з регуляцією органічних процесів і рухів. Види уяви. Класифікація уяви по ступеню навмисності. Відтворююча уява. Творча уява. Мрія. Механізми переробки уявлень в уявлювані образи.

Індивідуальні особливості уяви на різних етапах розвитку дитини. Роль уяви в різних видах творчості та діяльності. Художня, наукова та технічна творчість. Зв'язок уяви з сприйманням, пам'яттю, мисленням. Роль уяви в житті людини. Розвиток уяви молодшого школяра. Значення уяви у житті підлітків. Дослідження творчої уяви в молодшому шкільному віці. Розвиток уяви старшокласників.

Тема 6. Поняття про процес «мислення». Взаємозв'язок мислення і мовлення та загальні характеристики їх розвитку.

Особливості мислення як вищого пізнавального процесу. Класифікація мислення. Індивідуальні особливості мислення: самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність та швидкість мислення. Поняття про інтелект.

Поняття "мовлення" та "мова". Мова як система знаків або умовних символів. Відмінності мови та мовлення. Функції мовлення. Види мовлення: зовнішнє та внутрішнє. Види зовнішнього мовлення: усне і писемне, монолог і діалог. Внутрішнє мовлення. Порушення мовлення. Мовлення як інструмент мислення.

Поняття "розумові дії" та "розумові операції". Основні характеристики мислення. Основні види розумових операцій. Поняття проблемна ситуація. Особливості вирішення розумової задачі. Поняття, як форма мислення. Одиначні і загальні поняття. Конкретні та абстрактні поняття.

Особливості родових та видових понять. Судження, як форма мислення, яка містить твердження або заперечення. Види судження і їх особливості. Умовивід як вища форма мислення. Суть індуктивного умовиводу. Поняття дедукції.

Розвиток видів мислення в онтогенезі. Розвиток мислення підлітка. Особливості вирішення проблемних ситуацій в підлітковому віці. Розумові операції, які використовують молодші та старші школярі в процесі навчання. Розвиток загального інтелекту молодшого школяра. Розвиток мислення старшокласників. Розвиток інтелекту старшокласників.

Етапи мовленнєвого розвитку людини. Індивідуальні особливості мовлення на різних етапах онтогенезу. Розвиток мовлення молодшого школяра. Особливості формування усного та письмового мовлення в молодшому та старшому шкільному віці. Розвиток мовлення підлітків. Засоби та основні характеристики комунікації в підлітковому віці. Особливості спілкування у ранній юності. Спілкування старшокласників з однолітками. Спілкування старшокласників з дорослими. Інтимне спілкування у ранній юності. Розвиток мовлення старшокласників.

Змістовий модуль 2. Поняття про особистість, її властивості. Вікова періодизація розвитку особистості.

Тема 7. Загальні засади вікової психології.

Вікова психологія як галузь психологічної науки. Об'єкт, предмет і джерела вікової психології. Структура, функції і завдання вікової психології. Місце вікової психології в системі психологічних наук. Напрями, концепції, теорії вікової психології. Біогенетичний напрям. Соціогенетичний напрям. Концепція конвергенції (взаємодії) двох факторів розвитку дитини. Когнітивно-генетична теорія. Теорія трьох ступенів розвитку дитини. Система діагностики психічного розвитку дитини від народження до юнацького віку. Теорія розвитку вищих психічних функцій. Теорія поетапного формування розумових дій. Теорія ігрової діяльності та її впливу на психічний і особистісний розвиток дитини.

Теоретичні основи вікової психології. Методологічні засади і методи вікової психології. Парадигми вікової психології. Позитивістська (природничо-наукова) парадигма. Гуманістична парадигма. Цільова (телеологічна) парадигма. Духовна парадигма. Принципи вікової психології. Методи вікової психології. Виникнення і розвиток вікової психології. Зародження знань із вікової психології у давньому світі. Ідеї вікової психології усередньовіччі та в епоху Відродження. Ідеї вікової психології в епоху Просвітництва. Становлення вікової психології у XIX - на початку XX ст. Загальні тенденції розвитку вікової психології у другій половині XX - на початку XXI ст. Виникнення і розвиток вікової психології в Україні. Ідеї вікової психології у сповідальній і автобіографічній літературі

Тема 8. Особистість.

Поняття про особистість в психології. Співвідношення понять людина, індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність. Індивід. Типові ознаки індивіда. Особистість і її основні ознаки. Індивідуальність. Рівні прояву індивідуальності. Прояв індивідуальності в темпераменті, здібностях, характері, якостях пізнавальних процесів, стилі діяльності.

Теорії особистості. Психодинамічні підходи (психоаналіз З.Фрейда, індивідуальна теорія особистості А. Адлера, аналітична теорія особистості К. Г.Юнга). Его-психологія (Его-теорія особистості Е. Еріксона, гуманістична теорія особистості Е. Фромма, соціокультурна теорія особистості К. Хорні). Теорія особистісних рис (Ф. Олпорт, Дж. Кеттел, Г. Айзенк). Біхевіоризм (Б. Скіннер та ін.), який базується на ідеї впливу на людину її соціального оточення. Когнітивний підхід (А. Елліс, Д. Роттер і ін.) є спробою пояснити природу контролю людини над своїм існуванням щоб надати йому певний сенс. Гуманістичний підхід (Ф. Перлс, К. Роджерс, А. Маслоу та ін.) - концепція становлення. Новітні тенденції в теоретичній розробці психологічних проблем особистості.

Структура особистості в зарубіжній психології. Структура особистості за А. В. Петровським. Проблема співвідношення біологічного та соціального в структурі особистості. Основні чинники формування особистості.

Тема 9. Періодизації розвитку особистості.

Рушійні сили, чинники й умови психічного розвитку. Психічний і особистісний розвиток людини. Основні концепції психічного і особистісного розвитку. Умови психічного розвитку. Суперечності розвитку. Детермінанти (чинники) психічного розвитку. Об'єктивні детермінанти психічного розвитку. Суб'єктивні детермінанти психічного розвитку.

Теорії вікового психічного розвитку. Загальні закономірності розвитку особистості. Показники і порушення психічного та особистісного розвитку. Показники психічного і особистісного розвитку. Порушення психічного і особистісного розвитку. Провідна роль суспільного навчання і виховання у психічному і особистісному розвитку дитини. Періодизація вікового розвитку. Вікові кризи.

Психологія молодшого школяра (зрілого дитинства). Загальна характеристика розвитку молодшого школяра. Анатомо-фізіологічні можливості молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра. Провідна діяльність молодшого школяра. Новоутворення молодшого шкільного віку. Розвиток самосвідомості молодшого школяра. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра. Розвиток сприймання молодшого школяра.

Психологія підлітка. Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка. Соціальна ситуація розвитку підлітка. Провідна діяльність підлітка. Міжособистісне спілкування підлітка. Суспільно корисна діяльність підлітка. Навчання підлітка. Психологічні новоутворення підліткового віку. Почуття дорослості у підлітковому віці. Потреба підлітка у самоствердженні. Розвиток самосвідомості у підлітковому віці. Самопізнання підлітка. Самооцінка і домагання підлітка. Пізнавальний розвиток у підлітковому віці. Розвиток пізнавальних інтересів у підлітків. Педагогічно занедбані підлітки.

Психологія ранньої і зрілої юності. Загальні особливості ранньої юності. Фізичнедозрівання та соціалізація в ранній юності. Соціальна ситуація розвитку в ранній юності. Новоутворення раннього юнацького віку. Розвиток самосвідомості у ранній юності. Розвиток спонукальної сфери особистості у період ранньої юності. Розвиток пізнавальної сфери у ранній юності. Розвиток сприймання старшокласників. Показники соціально-психологічної готовності випускника школи до самостійного життя.

Тема 10. Емоційно-вольова сфера особистості. Вікові особливості її розвитку. Визначення понять "емоції" і "почуття". Співвідношення понять "емоції" і "почуття". Основні емоції, які виділяються в психологічній науці: радість, подив, страждання, гнів, відраза, презирство, страх та сором. Афективний простір.

Поняття про волю як про свідому цілеспрямовану психічну активність, пов'язану з подоланням перешкод. Функції волі. Загальна характеристика вольових дій. Воля як процес свідомого регулювання поведінки. Довільні і мимовільні рухи. Особливості довільних рухів і дій.

Основні особливості емоцій і почуттів. Амбівалентність емоцій. Позитивні та негативні аспекти прояву емоцій та почуттів. Види емоцій. Вищі почуття і їх види. Особливості прояву вищих почуттів на різних етапах онтогенезу. Роль вищих почуттів в молодшому шкільному віці та їх вплив на процес навчання у школі.

Форми переживання почуттів. Настрій як вияв позитивної або негативної емоції протягом певного проміжку часу. Джерела та особливості настрою. Афект, як сильне і відносно короткочасне емоційне переживання. Особливості афектів. Поняття "афективний комплекс". Поняття про емоційний стрес. Стрес як неспецифічна реакція організму. Дістрес. Відмінності стресу та дістресу. Фрустрації і її різновиди.

Мотиваційні аспекти вольових дій. Основні і побічні мотиви вольових дій. Роль потреб, емоцій, інтересів і світогляду у формуванні вольових дій. Структура вольових дій. Компоненти вольових дій. Роль потягів і бажань у формуванні мотивів і цілей діяльності. Зміст, цілі і характер вольової дії. Боротьба мотивів і виконання прийнятого рішення.

Особливості розвитку емоцій і почуттів. Роль емоцій і почуттів у життєдіяльності людей та

тварин. Вплив почуттів на міжособистісні відносини. Особливості діагностики прояву емоційних станів на різних етапах розвитку дитини. Статеві різновиди прояву емоційних станів у дівчат і хлопців в підлітковому віці.

Вольові якості людини і їхній розвиток. Основні якості волі. Самоконтроль і самооцінка. Основні етапи і закономірності формування вольових дій у людини. Роль свідомої дисципліни у формуванні волі. Зв'язок волі і почуттів. Вікові особливості волі: раннє дитинство; дошкільний вік; молодший шкільний вік; підлітковий вік; старший шкільний вік. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка. Значення мотивів діяльності і поведінки в розвитку особистості підлітка.

Тема 11. Поняття про темперамент і характер, їх властивості.

Темперамент, як характеристика індивіда з боку динамічних властивостей його психіки. Критерії темпераменту, як динамічної характеристики поведінки людини.

Основні підходи до вивчення темпераменту. Гуморальна теорія темпераменту (Гіппократ, Гален). Конституціональні теорії темпераменту (Е.Кречмер, У.Шелдон). Фізіологічні теорії темпераменту (І.П. Павлов, Б.М.Теплов та В.Д. Небиліцин).

Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Сила нервової системи. Врівноваженість нервових процесів. Рухливість та інертність нервових процесів. Типи нервової системи за І. П. Павловим. Співвідношення типів нервової системи і типів темпераменту.

З огляду на основні властивості темпераменту, психологічні характеристики основних класичних типів темпераменту за Я.Стреляу: холерик, сангвінік, флегматик та меланхолік.

Характер, як сукупність постійних індивідуально-психологічних властивостей людини. Історія розвитку вчення о характері. Античність та особливості визначення поняття "характер". Середньовічні погляди на поняття "характер". Епоха Відродження і особливості розвитку вчення про характер. Погляди вчених в дарвінівський період на прояви рис характеру. Сучасні погляди на природу характеру і особливості його прояву.

Фізіологічні основи характеру. Структура характеру. Спрямованість - головна складова структури характеру особистості. Особливості вираження спрямованості характеру. Розумові риси характеру і їх особливості. Емоції як основа рис характеру і їх вплив на життєдіяльність особистості. Вольові риси характеру і особливості їх прояву. Зовнішні прояви і виразні риси характеру особистості.

Акцентуації характеру. Акцентуації в характері підлітків. Типи акцентуацій характеру підлітків. Фактори, що впливають на формування акцентуацій характеру. Особливості ступеня вираження характеру. Механізми формування характеру людини в онтогенезі. Особливості розвитку характеру в підлітковому віці.

Тема 12. Поняття про здібності, їх природа і розвиток.

Здібності, як індивідуально-психологічні характеристики особистості. Особливості здібностей: є стабільними і тривалими у часі; мають індивідуальний характер; для прояву здібностей потрібні психічні якості людини; є умовою успішного виконання діяльності. Особливості зв'язку здібностей з діяльністю. Ознаки наявності здібностей до певного виду діяльності.

Теорії здібностей. Теорія успадкованих здібностей, яка була теоретично обґрунтована Ф. Гальтоном. Теорія придбаних здібностей, яка заснована французьким просвітителем К. Гельвецієм. Теорія діалектики спадкового і набутого в здібностях.

Класифікація видів здібностей, укладених за різними ознаками: загальні та спеціальні здібності; навчальні здібності; творчі здібності; теоретичні здібності; практичні здібності.

Два рівня прояву здібностей людини в психологічній науці: якісний та кількісний рівень прояву здібностей. Рівні прояву здібностей кількісного рівня: наявність задатків, обдарованість, талановитість та геніальність.

Механізми розвитку здібностей. Загальні характеристики задатків. Схильність, як перша і найбільш рання ознака обдарованості. Вплив соціального середовища на розвиток здібностей

особистості. Власна активність особистості, як чинник успішного розвитку здібностей

3.Рекомендована література

Основна

1. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закладів / [Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В., Соловієнко В.О.]: за редакцією акад. С.Д.Максименка. – К.: Форум, 2000. – 543 с.
2. Мартинюк Ю.О. Методичні рекомендації до курсу "Загальна та вікова психологія" для студентів спеціальності 014 "Середня освіта" (Хімія) , Одеса. Удача.2019.- 51 с.
3. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студентов вузов / Мухина В. С. – М.: Академия, 2003. – 456 с.
4. Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій / Ушакова І.М. – Х.: НУЦЗУ, 2016. – 123 с.
5. Заброцький М. М. Вікова психологія: навч. посібник / Заброцький М. М. – МАУП, 2002. – 104 с.
6. Загальна психологія: Хрестоматія: навч. посібник / [Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін.] – К.: Каравела, 2007. – 640 с.
7. Загальна психологія: [підручник для студ. вищ. навч. закладів] / [О. В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук ін.]; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : Каравела , 2011. – 464 с.
8. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2012. – 576с.
9. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія / Поліщук В. М. – Суми, 2005. – 330 с.
10. Савчин М. В. Вікова психологія: Навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.:Академвидав, 2005. – 360 с.
11. Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій / Ушакова І.М. – Х.: НУЦЗУ, 2016. – 123 с.
12. Копець Л.В. Психологія особистості: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Копець Л.В. – К.: Вид дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. – 460 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / Кутішенко В. П. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
14. Варій М. Й. Загальна психологія: [підр.для студ. вищ. навч. закл.] / Варій М.Й. – [3- те вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009.–1007 с.Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа / А. Г. Асмолов // Учеб. для вузов по спец. «Психология». – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
15. Гуцало Е.У. Вікова психологія: курс лекцій / Гуцало Е.У. // Навч.-метод. посібник. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2004.– 188 с.
16. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / М'ясоїд П.А. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.

Додаткова

1. Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения / Пер. с англ. под общей ред. Ю. М. Забродина, Б. Ф. Ломова. – М.: Прогресс, 1980.
2. Бассин Ф. В. О развитии взглядов на предмет психологи / Бассин Ф. В. // Вопросы психологи. – 1974. – №4. – С. 101-113.
3. Веккер Л. М. Психические процессы / Веккер Л. М. – В 3-х т. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. –326 с.
4. Введение в психологию / [под ред. А.В. Петровского]. – М.: Академия, 1995. – 496 с.
5. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1976. – 269 с.
6. Загальна психологія: практикум / [Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В.] – К., 2006. – 280 с.
7. Психологія / [Винославська О.В., Бреусенко-Кузнецов О.А., Зливков В.Л.]; за наук. ред. О.В.Винославської. – Київ: Фірма "ІНКОС", 2005. – 352 с.
8. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций / Гиппенрейтер Ю.Б. –М.: ЧеРо, при участии издательства Юрайт, 2002. – 336 с.
9. Дубровська Д.М. Основи психології: навч. пос. / Дубровська Д.М. – Львів: Світ, 2001. –280 с.
10. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности / О.П. Елисеєв. Изд.: Питер, 2000.–560с.
11. Ларина О.А. Психология развития и возрастная психология / Ларина О.А., Каратьян Т.В.,

Акрушенко А.В. Конспект лекций, 2008. – 68 с.

12. Максименко С.Д. Загальна психологія: навчальний посібник / Максименко С.Д. –К:«Центр навчальної літератури», 2004. – 222 с.
13. Маклаков А. Г. Общая психология / Маклаков А. Г. – СПб: Питер, 2001. – 592 с.: ил.
14. Мартинюк Ю.О. Методичні рекомендації до курсу "Загальна та вікова психологія" для факультету хімії та фармації, Одеса. Удача.2019. 51 с.
17. Мухина В. С. Детская психология / Мухина В.С.– М.: Апрель Пресс: Эксмо-Пресс, 2000. – 352 с.
18. Немов Р.С. Психология / Немов Р.С – М.: Гуманит, 2003. – 688 с.
19. Психологія: Підручник / [Трофімов Ю.Л., Рибалка В.В., Гончарук П.А. та ін.]; за ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2001. - 560 с.
20. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С. Л. – СПб: Изд-во «Питер», 2000. – 712 с.
21. Сосновский Б.А. Психология: учебник для педагогических вузов / Сосновский Б.А. – М.: Высшее образование, 2008. – 660 с
22. Сергеевкова О.П. Загальна психологія: навч. посіб. / [Сергеевкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В.]. – Київ «Центр учбової літератури», 2012. – 296 с.
23. Столяренко Л. Д. Психология / Л. Д.Столяренко, В. Е. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 448 с.
24. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: 2003. – 608 с.
25. Штерн А.С. Введение в психологию / Штерн А.С. – ФЛИНТА, 2006. – 312с.
26. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Ананьев Б. Г. – М.: АПН РСФСР, 1960. – 400 с.
27. Валлон А. Психическое развитие ребёнка / Валлон А. СПб.:Питер, 2001.1- 88 с
28. Выготский Л. С. Психология развития ребёнка / Выготский Л. С. М.: Эксмо, 2003.–512с.
29. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 3: Проблемы развития психики / Л. С. Выготский // [Гл. ред. А. В. Запорожец]. – М.: Педагогика, 1983. – 1095 с.
30. Гамезо М. В. Атлас по психологии: Учеб. Пособие / М. В.Гамезо, И. А. Домашенко. – М.: ПОР, 2004. – 276 с.
31. Дормашев Ю.Б. Психология внимания / Ю.Б. Дормашев, В.Я. Романов. – М.:Флинта, 2001. – 371 с.
32. Дроботун М.М. Діагностика та розвиток пізнавальної сфери / Дроботун М.М., Уличний І.Л., Клочек І.Г. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2001. – 70 с.
33. Дьяченко О.М. Об основных направлениях развития воображения дошкольника / О.М. Дьяченко // Вопросы психологии. – 1988. – №6. С. 52–59.
34. Дьяченко О.М. Пути активации воображения дошкольников / О.М.Дьяченко // Вопросы психологии. – 1987. – №1. – С. 44–51.
35. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій / Занюк С. – Луцьк, 1997. – 847 с
36. Изард К.З. Психология эмоций / Изард К. З.. – СПб.: Питер, 2003. –464 с
37. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции / Иванников В. А. – М.: МГУ, 2006. – 408 с.
38. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
39. Ильин Е. П. Психология воли / Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2000. – 368 с.
40. Возрастные и индивидуальные различия в соотношении разных видов и сторон памяти в дошкольном детстве / [Истомина З.М.] // Возрастные и индивидуальные различия памяти [Под ред. А.А. Смирнова]. – М., 2006.
41. Крайг Г. Психология развития / Г.Крайг.– СПб.: Питер, 2003.– 992 с.
42. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. История развития человеческого интеллекта / Ф. Кликс // [2-е изд., перераб. и доп.] – К.: Вища школа, – 1985. – 295 с.
43. Кухарчук А.И. Человек и его профессия: учебное пособие для студентов ВУЗов / Кухарчук А.И., Лях В.В., Широкова А.Б. – Минск: Современное слово, 2006. – 92 с.
44. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т.1 / А.Н.Леонтьев//[Под

- ред. В. В. Давыдова и др.] – М.: Педагогика, 1983. – 320 с.
45. Леонград К. Акцентуирование личности / Леонград К. – Киев, 1981. – 236 с.
46. Лурия А.Р. Язык и мышление / Лурия А.Р. – М., 1979. – 320 с.
47. Лурія О. Р. Нейропсихологія пам'яті: порушення пам'яті при локальних ураженнях мозку / Лурія О. Р. – М.: Педагогіка, 1974. – 311 с.
48. Линдсей П. Переработка информации у человека: Введение в психологию / П. Линдсей, Д.Норман // [Пер. с англ. под ред. А.Р.Лурия].М.:Мир, 1974.550 с
49. Нуркова В. В. Пам'ять / Нуркова В. В. – Изд.: Академия, 2006. –320 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Загальна психологія – Максименко С.Д. [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://studentbooks.com.ua/content/view/1264/1/>
2. Бібліотека книг з психології <https://stud.com.ua/psihologiya/>
3. Библиотека психологического форума «MyWord.ru» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://psylib.org.ua>
4. Библиотека научной и учебной литературы. <http://sbiblio.com/biblio/default.aspx>
5. Виртуальная библиотека по психологии [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://upsihologa.com.ua/skachat.php?kniga=77>
6. «Каталог психологической литературы»[Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://psyagr.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>
7. Наукова бібліотека ОНУ ім. Мечникова [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://lib.onu.edu.ua>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання іспит.

5. Методи діагностики успішності навчання.

Поточний контроль проводиться на практичних заняттях за наступними формами: усне опитування (індивідуальне, фронтальне) студентів, захист практичних завдань, тестові завдання, письмові самостійні роботи,

Контроль за змістовими модулями проводиться після вивчення відповідних тем з метою узагальнення та систематизації знань та з'ясування ступеню засвоєваності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань.

Форми проведення: письмові контрольні роботи, тестування,

Підсумковий контроль у формі іспиту.